

JAKUB PRZYŁUSKI (1512–1554)

ZARYS ŻYCIA I TWÓRCZOŚCI LITERACKIEJ
NA TLE EPOKI

JAKUB PRZYŁUSKI
(1512–1554)

ANALECTA LITERACKIE I JĘZYKOWE

tom XVII

Rada redakcyjna serii wydawniczej

Karolina Goławska-Stachowiak

Katarzyna Kaczor-Scheitler

Magdalena Kuran

Michał Kuran (redaktor naczelny)

Małgorzata Mieszek (zastępca redaktora naczelnego)

Małgorzata Pawlata

Anna Petlak

Krystyna Płachcińska

Mateusz Poradecki

Joanna Rażny

Monika Urbańska

Maria Wichowa

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

JAKUB PRZYŁUSKI

(1512–1554)

**ZARYS ŻYCIA I TWÓRCZOŚCI LITERACKIEJ
NA TLE EPOKI**

**POD REDAKCJĄ MICHAŁA KURANA
PRZY UDZIALE MARII WICHOWEJ**

Michał Kuran (<https://orcid.org/0000-0002-0378-2453>) – Uniwersytet Łódzki
Wydział Filologiczny, Instytut Filologii Polskiej i Logopedii
Zakład Literatury Dawnej, Edytorstwa i Nauk Pomocniczych
90-236 Łódź, ul. Pomorska 171/173

RECENZENCI

Mariola Jarczykova, Grzegorz Trościński

REDAKTOR INICJUJĄCY

Urszula Dzieciatkowska

SKŁAD I ŁAMANIE

Michał Kuran

INDEKS

Na podstawie materiałów dostarczonych przez autorów opracował Michał Kuran

KOREKTA TECHNICZNA

Elżbieta Pich

PROJEKT OKŁADKI

Agencja Reklamowa efectoro.pl

Wydrukowano z gotowych materiałów dostarczonych do Wydawnictwa UŁ

Na okładce wykorzystano: wizerunek herbu Jeź z *Korony polskiej* Kaspra Niesieckiego
(t. 2, Lwów 1738, s. 433, według egzemplarza Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich
we Wrocławiu, sygn. XVIII-15142.2)

Publikacja powstała we współpracy z Łódzkim Towarzystwem Naukowym i przy wsparciu finansowym
gminy Jeźów oraz firmy Ege Food Sp. z o.o.

© Copyright by authors, Łódź 2022

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2022

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

Wydanie I. W.10592.21.0.K

Ark. wyd. 5,3; ark. druk. 6,0

ISBN 978-83-8220-936-5

e-ISBN 978-83-8220-937-2

Spis treści

MARIUSZ CZESŁAW GUZICKI, Słowo wstępne	7
MICHAŁ KURAN, Wprowadzenie	9
MARIA WICHOWA, Zarys biografii i twórczość poetycka Jakuba Przyłuskiego	13
ANDRZEJ WICHER, Stanisław Orzechowski jako pisarz polityczny ze szczególnym uwzględnieniem <i>Mowy do szlachty polskiej</i>	33
MICHAŁ KURAN, <i>Leges seu statuta ac privilegia Regni Poloniae</i> – klasyka prawa polskiego, najśłynniejsze dzieło Przyłuskiego. Charakterystyka utworu i dzieje jego sławy	43
ANNA RYŚ, Korespondencja Jakuba Przyłuskiego	57
EWA GRIN-PISZCZEK, Środowisko i działalność Jakuba Przyłuskiego jako pisarza grodzkiego w Przemyślu	65
TOMASZ STOLARCZYK, Jeżowscy benedyktyni. Erygowanie klasztoru i działalność mnichów w dobie renesansu	75
Spis ilustracji.....	89
Indeks osób.....	91

Szanowni Państwo

Oddajemy w Państwa ręce tom o Jakubie Przyłuskim, „Jeżowicie”. Już ta chętnie przez niego używana forma nazwiska i wymiennie z nią Ježovius, Ježovita bakałarz wskazują, że ten wspaniały humanista okresu renesansu związany był z naszym Jeżowem. Jednocześnie przydomek ów stanowi dowód, że Przyłuski hołdował renesansowemu zwyczajowi latynizowania nazwisk. Wybierając swój, postanowił podać informację o miejscu pochodzenia. Tak samo przecież wybitny historyk, profesor Akademii Krakowskiej, Maciej z Miechowa używał formy Miechowita, zaś pochodzący ze Strykowa dziejopis i poeta Maciej Strykowski, któremu potomni zmienili właściwą formę nazwiska, sam posługiwał się wersją Strykowski (Matys Strykovius), np. w wierszu autobiograficznym *Maciej Strykowski Osostevicius sam o sobie i przygodach swoich w zwiedzaniu rozmaitych krain świata*.

Jako jeżowianie możemy być dumni, że nasza mała ojczyzna wydała Polsce człowieka, który zapisał się na kartach historii jako wybitny twórca literacki, należący do elity intelektualnej swoich czasów. Przyłuski przebywał w otoczeniu wojewody krakowskiego Piotra Kmity, gromadzącego na swoim dworze wybitnych humanistów, korzystał z jego mecenatu. Ceniony prawnik i twórca okolicznościowych tekstów poetyckich znany był przede wszystkim jako autor dzieła *Ustawy, statuty i przywileje Królestwa Polskiego*, które dedykował królowi Zygmuntowi Augustowi. Ten intelektualista, prawnik i poeta przyjaźnił się i obcował z takimi znakomitościami, jak Stanisław Orzechowski, Mikołaj Rej czy Andrzej Frycz Modrzewski. Należał do elity intelektualnej swoich czasów.

Obecnie, w 2022 roku, kiedy została wydana ta książka, staramy się o odzyskanie praw miejskich dla Jeżowa. 10 maja 1552 roku w naszym mieście przebywał król Zygmunt Stary. Domyślać się można, że przybył tu wraz z pisarzem ziemi krakowskiej — Jakubem Przyłuskim. Oznacza to, że w XVI wieku Jeżów był znaczącym ośrodkiem na ówczesnej mapie Polski. Jeżowianie mogą być dumni z osoby tak wybitnego ziomka, który bardzo dobitnie podkreślał silny związek ze swą „małą ojczyzną”, podpisując się jako „Jeżowita”. Badania nad biografią Przyłuskiego podjęto stosunkowo niedawno. Z pewnością szczegółowa penetracja zasobów archiwalnych zaowocuje niejednym jeszcze odkryciem z życia tego humanisty, co będzie miało duże znaczenie zarówno dla historyków literatury, jak i dla miłośników dziejów naszej miejscowości.

Dzisiaj jesteśmy winni naszym przodkom pamięć o własnej historii i zobowiązani do jej upowszechniania. Jednak jeszcze większe zadanie mamy wobec przyszłych pokoleń. To dla naszych dzieci i wnuków musimy zadbać o zapewnienie należnego miejsca i pozycji Jeżowa w przyszłości.

Odzyskanie praw miejskich jest więc naszą powinnością, a wielcy jeżowianie, tacy właśnie jak Jakub Przyłuski, są w tej sprawie naszym atutem.

Składam bardzo serdeczne podziękowania Łódzkiemu Towarzystwu Naukowemu, a w szczególności Pani Profesor Marii Wichowej (związanej uczuciowo i rodzinnie z naszą miejscowością) za inicjatywę przedstawienia postaci i dorobku literackiego Jakuba Przyłuskiego, za współorganizację ogólnopolskiej konferencji naukowej, która odbyła się w siedzibie Urzędu Gminy w Jeżowie w dniu 10 września 2021 r.

Dziękuję również pozostałym prelegentom: Pani Profesor Hannie Tadeusiewicz przedstawicielce Zarządu ŁTN, Pani Profesor Annie Ryś z Uniwersytetu Gdańskiego, Panu Profesorowi Andrzejowi Wicherowi z Uniwersytetu Łódzkiego, Panu Profesorowi Michałowi Kuranowi z Uniwersytetu Łódzkiego, Pani Doktor Ewie Grin-Piszczek z Archiwum Państwowego w Przemyślu oraz Panu Doktorowi Tomaszowi Stolarczykowi z Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego za przyjęcie zaproszenia i przedstawienie referatów przybliżających osobę Jakuba Przyłuskiego i miejsce jego pochodzenia.

To właśnie dzięki Państwu mieszkańcy Jeżowa i, co najważniejsze, наша młodzież, mogli poznać nieznaną nam kartę z przeszłości naszego miasta, dowiedzieć się o naszej historii, o naszych korzeniach oraz pogłębić wiedzę na temat naszej tożsamości. Owocem konferencji jest ta właśnie książka, która stanowi świadectwo naszej troski o pamięć o miejscu oraz osobach nadających mu rozgłos dzięki własnej pracy i uzyskanej sławie.

Życzę Państwu — Szanowni Czytelnicy — miłej lektury.

Mariusz Czesław Guzicki
Wójt Gminy Jeżów

WPROWADZENIE

Prezentowany tom stanowi pokłosie konferencji naukowej zorganizowanej przez Profesor Marię Wichową, wieloletnią pracownicę Katedry/Zakładu Literatury Staropolskiej i Nauk Pomocniczych Uniwersytetu Łódzkiego, zaś od momentu przejścia na emeryturę instytucjonalnie związaną z Łódzkim Towarzystwem Naukowym, oraz Pana Mariusza Czesława Guzickiego, wójta Gminy Jeżów. Celem wspólnego przedsięwzięcia władz gminy i badaczy literatury, bibliologów i historyków było przypomnienie biografii i dokonań pochodzącego z Jeżowa Jakuba Przyłuskiego, renesansowego humanisty i prawnika związanego z dworem Piotra Kmity i kręgiem Andrzeja Trzecińskiego, jak też z powodu pełnionych funkcji z Przemyślem i Krakowem. Znaczącym dokonaniem tego prawnika i poety było przygotowanie kodyfikacji praw na zlecenie króla Zygmunta Augusta pod opieką Kmity. Innym ważnym wątkiem działalności Jeżowity była sztuka poetycka. Jako że Przyłuski ze stroną praktyczną funkcjonowania prawa zetknął się, pełniąc funkcję pisarza grodzkiego w Przemyślu, warto przyjrzeć się śladom jego działalności w tym mieście oraz w regionie, jak też jego kontaktom z otoczeniem.

W obecnym tomie zgromadzono sześć prac. W pierwszej z nich Maria Wichowa przybliżyła biografię Przyłuskiego, kładąc szczególny nacisk na związki z Jeżowem. Istotnymi elementami tego obrazu stają się wykształcenie, związane z podróżami i kontaktami o zasięgu europejskim oraz erudycja. Ponadto uczona kreśli obraz środowiska intelektualnego, w którym działał Przyłuski. Bierze też pod uwagę jego decyzje konfesyjne (wybór jako własnej drogi wyznaniowej propozycji reformacyjnej). Badaczka przedstawiła przede wszystkim przegląd literackich dokonań Jeżowity. Część z nich scharakteryzowała. Zwracają uwagę niezachowane przekłady na łacinę dzieł Homera, okolicznościowe utwory pochwalne, jak i drobne wypowiedzi należące do ramy wydawniczej. Przyłuski upamiętnił Elżbietę Habsburżankę, jak też objęcie biskupstwa krakowskiego przez Samuela Maciejowskiego, zwrócił się z pobudką do rycerstwa podejmującego wojnę z Turkami, opatrując swoją wypowiedź wierszem dedykacyjnym dla prymasa Piotra Gamrata, wreszcie skierował poetyckie stychy do Marcina Lutra, zachęcając reformatora do intensyfikacji działań mających na celu naprawę Kościoła. Niewątpliwym walorem studium Wichowej są przekłady fragmentów łacińskich pism Przyłuskiego. Badaczka dostrzega ważkość związków życia i dzieła Jeżowity z Przemyślem,

jak też fundamentalne znaczenie opracowania zbioru praw. Studium wieńczy analiza niezbyt przychylnego biogramu pomieszczonego przez Szymona Starowolskiego w *Setniku pisarzy polskich* oraz wzmianka na temat wierszy pisanych w języku polskim.

Mowę do szlachty polskiej Stanisława Orzechowskiego poprzedzającą edycję *Leges seu Statuta* na tle epoki, myśli badawczej oraz kręgu idei, jakie towarzyszyły pisarzowi, przeanalizował Andrzej Wicher. Uwzględnił poglądy historyków literatury i historyków: Aleksandra Brücknera, Juliana Krzyżanowskiego, Czesława Miłosza, Romana Pollaka, Andrzeja Kaima, Jakuba Niedźwiedzia, Stanisława Salomonowicza oraz Jana Sowy. Badacz przybliżył konstrukcję cynku, za której pomocą Orzechowski opisał państwo polskie, ukazując zarazem przykład wykorzystania tej struktury w myśli historyzoficznej przez Feliksa Konecznego. Analizując warstwę ideową mowy, badacz zwrócił uwagę na kwestię wolności oraz wizję konstrukcji ustroju o charakterze mieszanym, łączącą elementy monarchii, oligarchii i demokracji.

W pracy poświęconej *Leges seu Statuta* nakreśliłem stan badań, uwzględniając prace przede wszystkim prawników: Bolesława Boczka, Bolesława Ulanowskiego, Henryka Grajewskiego, Władysława Sobocińskiego, a także literaturoznawcy Stanisława Skiminy. Przybliżyłem genezę powstania dzieła, jego związki z zapleczem intelektualnym, jakie stanowiło prawo rzymskie. Omówiłem strukturę dzieła oraz wybrane zagadnienia, jak: porządek świata i rola prawa boskiego, znaczenie prawników w funkcjonowaniu państwa, swoistość prawdziwego szlachectwa, reguły funkcjonowania miast i życie kmieciów. Wypowiedź dopełniłem ukazaniem powodów, dla których dzieło nie zostało uznane za obowiązującą wykładnię prawa (liczne komentarze publicystyczne ujawniające silne proreformacyjne stanowisko Przyłuskiego). *Leges seu Statuta* stały się różdżką podstawą dla *Statutów i przywilejów koronnych* — opracowania cieszącego się znaczącą popularnością autorstwa Jana Herburta.

Anna Ryś omówiła w krótkim studium korespondencję Przyłuskiego pisaną po łacinie i po polsku. W polu zainteresowania badaczki znalazło się 11 listów Orzechowskiego do Przyłuskiego, Marcina Krowickiego do Przyłuskiego i jego odpowiedzi, jak też list Jeżowity do Kmity. Ryś scharakteryzowała zaplecze erudycyjne epistolografii oraz przybliżyła jej treść. Świadczenia korespondencyjne dotyczyły m.in. kwestii małżeństwa Orzechowskiego, jego sporu z Kmitą (Przyłuski stanął po stronie patrona) oraz najszerzej nakreślonej sprawy ożenku Marcina Krowickiego.

Obraz środowiska, w jakim funkcjonował Przyłuski w Przemyślu, pełniąc rolę pisarza grodzkiego, przybliżyła Ewa Grin-Piszczek. Badaczka omówiła reguły funkcjonowania przemyskiego sądu i urzędu grodzkiego w czasach Jeżowity, w tym obowiązki starostów, pisarzy grodzkich, reguły indukowania. W artykule mowa też przede wszystkim o wpisach, jakich dokonywał Przyłuski od roku 1539 do roku 1546 do ksiąg oraz innych jego obowiązkach jako pisarza grodzkiego. Badaczka wspomina o wpisanym w 544 roku do księgi grodzkiej epigramie opiewającym znaczenie urzędu notariusza. Informuje również o zniszczeniu części kart ksiąg przez Stefana Jamińskiego i fałszerstwach, jakich się dopuścił. Grin-Piszczek wspomina też o funkcjonowaniu

sądu biskupiego w okresie sprawowania funkcji ordynariusza przez biskupa Jana Dziaduskiego. Badaczka nie odnalazła informacji o Przyłuskim w księgach miejskich. Poczyniła natomiast wzmiankę o działalności Jakuba Wargockiego, wójta sądowego, który pełnił swój urząd w czasach Przyłuskiego.

Do Jeżowa i jego spraw powrócił Tomasz Stolarczyk. Przybliżył bowiem dzieje erygowania klasztoru benedyktyńców w Jeżowie (prawdopodobnie przez Bolesława Krzywoustego) i funkcjonowania placówki w okresie od XII do XVI wieku. Badacz poświęcił uwagę przedstawieniu dotychczasowych ustaleń na temat początków prepozytury benedyktyńców lubińskich w Jeżowie, m.in. wspomniał, iż wedle badaczy Anonim tzw. Gall mógł być przełożonym tej prepozytury. Stolarczyk omówił także zagadnienie uposażenia jeżowskiego klasztoru, otrzymanych od władców przywilejów, poinformował o odnowieniu przywileju lokacyjnego Jeżowa w roku 1451 i o wynikającym z tego rozwoju miasta. Badacz omówił także dzieje benedyktyńców i ich działalność w tym miejscu do XVI wieku. Wzmiankuje o funkcjonujących przy parafii: szkole parafialnej i bibliotece. Nakreślił pokrótce dzieje rządów wybranych prepozytów na podstawie wydobytych z dokumentów sądowych sporów duchowieństwa z mieszkańcami. Wydarzeniem wieńczącym omawiany w artykule okres jest pożar Jeżowa w 1579 roku i ponowna lokacja miasta.

Omówiony w tomie wybór problemów zbiera dotychczasową wiedzę o Przyłuskim i jego dokonaniach oraz przybliża tło jego działalności w samym Jeżowie oraz w kręgach przemyskim i krakowskim. Zgromadzony materiał stanowić może swego rodzaju impuls do podjęcia szerszej zakrojonych prac nad biografią, dorobkiem pisarskim i działalnością Przyłuskiego. Godne szczególnej uwagi wydają się poglądy społeczne, polityczne i konfesyjne Jeżowity. Szerszego nakreślenia wymagają też na pewno związki Przyłuskiego z otoczeniem, w tym zwłaszcza ze Stanisławem Orzechowskim. Konieczne wydaje się też ustalenie roli pisarza w kole Andrzeja Trzecieckiego.

Michał Kuran

<https://orcid.org/0000-0002-0378-2453>

Maria Wichowa*

 <https://orcid.org/0000-0001-7493-1615>

Uniwersytet Łódzki

Instytut Filologii Polskiej i Logopedii

Zakład Literatury Dawnej,

Edytorstwa i Nauk Pomocniczych

ZARYS BIOGRAFII I TWÓRCZOŚĆ POETYCKA JAKUBA PRZYŁUSKIEGO (1512–1554)

Jakub Przyłuski urodził się około roku 1512. Pochodził z Jeżowa położonego w ziemi rawskiej na Mazowszu. Był synem Mikołaja¹. Niektórzy podawali w wątpliwość jego szlacheckie pochodzenie, inni lokalizowali jego miejsce urodzenia poza Mazowszem. Nie ma powodu kwestionować jego przynależności do szlachty, skoro w aktach grodzkich przemyskich z roku 1541 i z lat następnych jest tytułowany *nobilis*, a po śmierci jako *generosus*². Kopista listów przechowywanych w Bibliotece Czartoryskich nazwał go mniszym synem i chłopem, ale nie jest to wiarygodny dokument, taki jak np. akt urodzenia; wszak inne źródła i pisma Przyłuskiego świadczą o tym, że nie kwestionowano jego szlacheckiego pochodzenia, choć badacze dochodzili do prawdy powoli i etapami, odrzucając informacje fałszywe, wydobywając z materiałów źródłowych fakty wiarygodne. Hieronim Juszyński nie wskazując żadnych dokumentów uznał Przyłuskiego za Małopolanina (niezgodnie z prawdą), natomiast rok śmierci podał właściwie, powołując się na tekst źródłowy. Badacz informował: „Śmierć jego, że przypadła na początek roku 1554, wiemy tylko z dzieła *Epitome Bibliothecae Conradi*

* Maria Wichowa — profesor zw. doktor habilitowana, emerytowana pracownica Instytutu Filologii Polskiej i Logopedii, Zakładu Literatury Dawnej, Edytorstwa i Nauk Pomocniczych, Uniwersytetu Łódzkiego. Ukończyła studia polonistyczne na Uniwersytecie Łódzkim, na seminarium prof. Jerzego Starnawskiego. Stopień naukowy doktora otrzymała w roku 1986. W roku 1999 została doktorem habilitowanym. Tytuł profesora otrzymała w roku 2012. Prowadzi badania w zakresie historii literatury epok dawnych, neolatynistyki i edytorstwa naukowego. Jest redaktorem i współautorką publikacji *Jerzy Starnawski (1922–2012). In memoriam*, t. 1: *Uczony. Mistrz. Przyjaciel*, Łódź 2014; t. 2: *Bibliografia osobowa*, oprac. M. Wichowa, Łódź 2014. Łącznie opublikowała sześć książek i ponad 250 artykułów naukowych. W 2016 roku została Honorową Obywatelką Wolborza, w tym samym roku otrzymała Nagrodę Naukową Łódzkiego Towarzystwa Naukowego.

¹ Zob. H. Kowalska, *Przyłuski Jakub (ok. 1512–1554)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 29, Wrocław 1980, s. 206–209.

² Tamże, s. 206.

Gesneri, które Jozjasz Symler wydał w roku 1554³. Była to pierwsza polska edycja tego dzieła. Poeta podpisywał się Jacobus Priluscus, używał też form: Jessovius, Jeżowita, Jeżowita bakałarz. Potencjalne gniazdo rodowe Przyłuskich jest usytuowane stosunkowo niedaleko od Jeżowa, a Jakub jest wskazywany jako wybitny jego przedstawiciel⁴. Stanisław Orzechowski, intelektualista należący do elity humanistów renesansowych, bliski znajomy Jeżowity, nazwał go „Sarmata i Mazur”⁵ (czyli szlachcic mazowiecki), co potwierdza jeżowskie korzenie pisarza i przynależność do stanu szlacheckiego. Podobno pieczętował się herbem Jeż⁶, ale to wymaga dalszych, wnikliwych badań prowadzonych przez historyków. Byli bowiem także Przyłuscy herbu Lubicz, herbu Biała i herbu Ślepowron⁷. Obaj twórcy darzyli się wzajemnie szacunkiem i zaufaniem, ściśle współpracowali. Jak ustalił Jerzy Starnawski: „W 1548 roku Orzechowski przed opublikowaniem *Mowy* ogłoszonej na pogrzebie Zygmunta I przesłał tekst do zaopiniowania Jakubowi Przyłuskiemu, którego chciał mieć Arystarchem pism swoich”⁸. Przemysłanin przypisał Jeżowicie swe dzieło *Diatrybe... contra calumniis ad Andream Miekicium*⁹ (Kraków 1548), a w liście dedykacyjnym wystawił przyjacielowi piękne świadectwo: „Uprawiasz nauki tak świetnie, iż luboż z Polski nigdy nie wyjeżdżał, przewyższasz wielu, którzy w imieniu nauk podróżują; tym bardziej przeto ubolewam, że ci tak mało zostaje wolnego czasu do nauk, do których jesteś stworzony”¹⁰. Zapewne po ukończeniu miejscowej szkoły przyklasztornej Jeżowita kontynuował naukę w stolicy. W dniu 30 lipca 1528 roku Przyłuski rozpoczął studia w Akademii Krakowskiej. Niewiele wiemy o tym okresie jego życia. Skoro podpisywał się Jeżowita bakałarz, to należy sądzić, że uzyskał bakalaureat, najniższy stopień naukowy nadawany przez uniwersytety, ale brak informacji, w jakiej dyscyplinie, być może z prawa. Niewątpliwie zdobył bardzo staranne wykształcenie humanistyczne, posiadał ogromną wiedzę filologiczną i prawniczą, biegle opanował łacinę, grekę i język hebrajski.

W stolicy, w środowiskach inteligenckich, w okresie studenckim Przyłuskiego, powszechnie panowała kultura humanistyczna. W Akademii Krakowskiej pojawiły się

³ H. Juszyński, *Dykcjonarz poetów polskich*, t. 2, Kraków 1820, s. 93.

⁴ Wiadomo, że w okolicach Rawy w gminie Biała Rawska jest wieś Przyłuski, druga o tej samej nazwie usytuowana jest w gminie Sadkowice i że wsie te stanowiły siedziby rodu Przyłuskich. Zob. https://pl.wikipedia.org/wiki/Jakub_Przyłuski [dostęp: 14.01.2022].

⁵ St. Orzechowski, *Mowa do szlachty polskiej przeciw prawom i ustawom Królestwa Polskiego uporządkowanym przez Jakuba Przyłuskiego*, [w:] tenże, *Wybór pism*, oprac. J. Starnawski, Wrocław 1972, BN I 210, s. 111.

⁶ Por. L. Kondratowicz (W. Syrokomla), *Dzieje literatury w Polsce*, wyd. 2, Warszawa 1875, s. 311.

⁷ Zob. K. Niesiecki, *Herbarz polski*, wyd. J. N. Bobrowicz, t. 4, Lipsk 1839, s. 142–144.

⁸ J. Starnawski, *Łacińskie poematy Eustachego Knobelsdorfa (na marginesie przygotowywanego wydania)*, [w:] *Łacińska poezja w dawnej Polsce*, red. T. Michałowska, Warszawa 1995, s. 93; Arystarch z Samotrake (215–154 p.n.e.) — filolog aleksandryjski, przygotowywał krytyczne opracowania tekstów poetów greckich.

⁹ Andrzej Miekicki. Zob. J. Łukaszewicz, *O kościołach Braci Czeskich w dawnej Wielkopolsce*, Poznań 1835, s. 29.

¹⁰ Cyt. za: L. Kondratowicz, *dz. cyt.*, s. 311.